

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
АРХЕОГРАФІЧНА КОМІСІЯ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА
ім. М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

УКРАЇНСЬКИЙ АРХЕОГРАФІЧНИЙ ЩОРІЧНИК

НОВА СЕРІЯ
ВИПУСК 8/9

•

УКРАЇНСЬКИЙ
АРХЕОГРАФІЧНИЙ
ЗБІРНИК

ТОМ 11/12

Видавництво М. П. Коць
Київ-Нью-Йорк
2004

ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА МАРІЇ ДОНЦОВОЇ

У пам'яті нащадків ім'я Марії Донцової повністю витіснене іменем її чоловіка Дмитра Донцова – ідеолога українського націоналізму, багаторічного редактора “Літературно-наукового вістника” (1922–1932) й “Вістника” (1933–1939). Однак постать цієї жінки заслуговує на увагу професійних істориків та широких кіл української громадськості не лише у зв'язку зі згадками про чоловіка, а й як особистість сама по собі. На необхідності широкого й повного висвітлення діяльності М. Донцової ще в 1974 р. наголошував Богдан Кравців¹, однак до сьогодні ніяких зрушень на ниві наукового опрацювання даної проблеми не відбулося.

Зважаючи на те, що біографія цієї діячки є маловідомою і знайшла своє відображення лише в окремих довідкових виданнях², жіночій пресі³ та монографії про Д. Донцова Михайла Сосновського⁴, пропонуємо короткий огляд її життя й діяльності з метою ввести запропоновані документи в певний історичний контекст.

Марія Донцова народилася 26 липня 1891 р. в с. Сможому (тепер Сокальський район Львівської області) у сім'ї Ольги з Устияновичів та о. Михайла Сас-Бачинського.

Вона отримала ґрунтовну освіту: в 1909 р. закінчила український лицей для дівчат у Перемишлі, після чого виїхала на навчання до Відня, де в 1910 р. отримала диплом Вищої торговельної школи для дівчат. Своєрідним доповненням до економічної освіти стало проходження в 1919 р. інструкторського шовківничого курсу товариства “Сільський Господар” у Львові.

¹ Кравців Б. Передмова // *Сосновський М.* Дмитро Донцов – політичний портрет: з історії розвитку українського націоналізму. – Нью-Йорк; Торонто, 1974. – С. 12.

² Донцова Марія // *Енциклопедія українознавства.* Словникова частина. – Париж; Нью-Йорк, 1955. – Т. 2. – С. 576; *Передирій В.* Бачинська-Донцова Марія Михайлівна // *Українська журналістика в іменах.* Матеріали до енциклопедичного словника / За ред. М. М. Романюка. – Львів, 1996. – Вип. III. – С. 19–21.

³ *Бурачинська Л.* Посмертна згадка (Марія Донцова) // *Українка в світі.* – 1979. – Ч. 1. – С. 30, 31; *Чапленко Н.* Наші сучасниці – короткі біографії (Марія Бачинська-Донцова – громадська діячка і журналістка) // *Там само.* – 1976. – Ч. 4. – С. 18, 19.

⁴ *Сосновський М.* Дмитро Донцов – політичний портрет... – 419 с.

Ще 1909 р., перебуваючи у Відні, Марія Михайлівна познайомилася з людиною, яка змінила все її подальше життя. Це був Дмитро Донцов, тоді ще студент правничого факультету Віденського університету. Однак о. Михайло виступив проти шлюбу дочки з “невідомим емігрантом з Росії”. За свідченнями М. Сосновського, які він отримав безпосередньо від пані Марії, від подружжя з Донцовим її відмовляв і В’ячеслав Липинський⁵. Шлюб закоханим вдалося взяти лише після раптової смерті о. Михайла. Вінчання відбулося 27 травня 1912 р. у церкві Успіння Пресвятої Богородиці у Львові.

З молодих років Марія Михайлівна зайняла активну громадську позицію. Це виявилось, зокрема, в тому, що вона належала до Жіночої чоти Січових Стрільців під проводом Олени Степанівни.

Важливим етапом у процесі професійного становлення М. Донцової став період Першої світової війни та українських визвольних змагань. Тоді вона співпрацювала зі своїм чоловіком, який обіймав різноманітні посади. Нагадаємо, що на початку війни Донцов отримав запрошення від представників Українського Парламентського Представництва М. Василька й К. Левицького організувати Українську інформаційну службу в Берліні. Донцов скористався з нагоди і близько двох років видавав бюлетень УІС “Korrespondenz”, в якому співпрацювала М. Донцова. У 1916 р. на запрошення відомого діяча й мецената В. Степанківського Донцов очолив Бюро Національностей Росії у Лозанні (Швейцарія), яке почало видання “Korrespondenz der Nationalitäten Russland”. У період Гетьманату (1918) він був призначений шефом Українського Телеграфічного Агентства (УТА) (однак слід зазначити, що щоденник Донцова⁶ ніяк не розкриває можливу участь дружини в його роботі на даному етапі).

Після приходу до влади Директорії Донцов був змушений виїхати за кордон, щоб стати керівником “Українського пресового бюро” в Берні при українській дипломатичній місії у Швейцарії (1919–1921). У той же час М. Донцова, набувши певного досвіду роботи на дипломатичній ниві, виїхала як член місії уряду УНР до Копенгагена, де працювала в торговельному відділі до початку 1920 р. Крім того, у той самий час вона взяла участь у роботі Віденського конгресу Міжнародної Ліги Миру і Свободи як член української секції. Надія Суровцова залишила такий спогад про зустріч з Марією Донцовою на цьому зібранні: “...маленька щупленька жіночка, трохи манірна...”⁷

У 1921 р. Донцови почали заходи перед польською владою щодо дозволу на повернення до Львова. Їхні домагання базувалися на тому, що Марія Михайлівна походила з Галичини – території під польською окупацією і, отже, мала формальну підставу для повернення. На цій основі Марія Дон-

⁵ Там само. – С. 77.

⁶ Донцов Д. Рік 1918, Київ. – К., 2002. – 206 с.

⁷ Суровцова Н. Спогади. – К., 1996. – С. 146.

цова та її родина зверталися безпосередньо до Юзефа Пілсудського⁸. Зрештою такий дозвіл було отримано, й подружжя оселяється у Львові, на вул. Курковій, 11, кв. 9. Їхній дім у 1920–1930-х рр. перетворився на своєрідний український салон, осередок літературного й журналістського життя. Недаремно Юрій Липа в листі до Марії Донцової (без дати) пише: “Я приїхав зі Львова (до Познані. – *І. Ш.*) трохи інший. Спогад про кутик Донцових сповнює мене бадьорістю, бо там твориться життя. І радість – в мені, коли згадаю Вашу шляхотну істоту. Хай буде Вам про усе добре!”⁹

Марія Михайлівна не припиняла громадську діяльність. Вона стала членом товариств “Українська Захоронка”, “Просвіта”, “Сокіл”, “Пласт” та Союзу Українок. Її діяльність в останній організації заслуговує на особливу увагу. Так, у 1920-х рр. вона була членом Управи Союзу Українок, а в 1927 р. – його головою. Саме під її керівництвом було проведено піврічний курс інструкторок для сільського жіноцтва. І взагалі Марія Михайлівна “зробила помітний внесок у зміцнення авторитету організації та розвиток її діяльності”¹⁰. Слід також зазначити, що в 1924 р. у зв’язку зі справою Ольги Басараб вона взяла участь у викритті злочинів польської влади. Тому дивним і, водночас, показовим є той факт, що стаття про жіночий рух, уміщена в “Енциклопедії українознавства”¹¹, жодного разу не згадує її ім’я. Принагідно треба сказати, що ще 1924 р. М. Донцова хотіла вийти з Союзу Українок, оскільки сюди входило багато осіб, прихильних до часопису “Діло”, який часто публікував антидонцовські випадки. Однак голові Союзу Українок вдалося її переконати, що це аполітична організація¹². Проте зазначений факт ставить під сумнів це твердження.

У 1920-х рр. Марія Михайлівна часто публікується на сторінках галицької жіночої преси. Її статті були присвячені таким питанням: роль жінки в розвитку культури (Жінка і мистецтво // Жіночий вістник. – 1922. – Ч. 8); право жінки брати участь у виборах й роз’яснення значення цієї акції (Вибори і жіноцтво // Жіноча доля. – 1927. – Ч. 16); дослідження процесу розгортання жіночого руху в Галичині (Розвиток наших жіночих товариств // Ілюстрований календар-альманах “Жіночої долі” на звичайний рік 1927: На новий шлях. – Коломия, 1926; На біжучі теми жіночого руху // Наш світ: Альманах “Жіночої долі” з додатком календаря на рік 1928. – Коломия, 1927) та на Східній Україні (Жіночий рух: жінка на Радянській Україні // Жіноча доля. – 1926. – Ч. 3; Українська жінка в Радянському Союзі // Нова хата. – 1928. – Ч. 6).

⁸ *Сосновський М.* Дмитро Донцов – політичний портрет... – С. 153.

⁹ Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВОУ). – Ф. 3849: Особистий фонд докт. Дмитра Донцова (1909–1939). – Оп. 1. – Спр. 18. – Арк. 56.

¹⁰ *Передирій В.* Бачинська-Донцова Марія Михайлівна. – С. 20.

¹¹ *Івченко Л.* Жіночий рух // Енциклопедія українознавства. Загальна частина. – К., 1995. – Т. 3. – С. 1050–1053 (репр. вид. 1949 р.).

¹² ЦДАВОУ. – Ф. 3849. – Оп. 1. – Спр. 18. – Арк. 13.

Важливі зміни в діяльності М. Донцової відбулися, коли в 1932 р. припинив виходити “Літературно-науковий вістник”, що його редагував Д. Донцов та в якому співпрацювала вона сама. Тепер свою головну увагу вона зосередила на тому, щоб уможливити відновлення видання. Зрештою, завдяки фінансовій допомозі родини Бачинських і, насамперед, матері Марії Михайлівни, яка була професійною журналісткою, журнал під назвою “Вістник літератури, політики і науки” почав виходити вже в 1933 р. Тому не дивно, що Михайло Сосновський дає таку високу оцінку заслугам пані Марії в даному питанні: “Дві особи причинилися до появи, а далі розбудови нового підприємства: Марія Донцова і адміністратор видавництва Михайло Гікавий”¹³. Корисними для розуміння умов, за яких існувало нове видання, є спогади Марії Михайлівни, записані М. Сосновським: “Марія Донцова розповідає, що через брак фондів Донцову доводилося відвідувати каварні, де для користування відвідувачів була чужомовна преса, і там він її перечитував. Це саме робила сама М. Донцова, готуючи хроніку чи шукаючи потрібного для редакції матеріалу. [...] Марія Донцова згадує, що їй доводилося давати в заставу особисті речі, щоб роздобути гроші на сплачення друку та інших видатків кожного чергового числа журналу. Скоро, однак, початкові труднощі вдалося перебороти, і видавництво почало себе оплачувати”¹⁴. Певний час Марія Михайлівна виконувала коректорську роботу. Крім того, її перу належать опубліковані на сторінках журналу рецензії на періодичні видання (1926. – Кн. 7–8), переклади художньої прози (1930. – Кн. 10), збірки поезій (1933. – Кн. 10) тощо¹⁵. Однак, роль пані Марії у функціонуванні “Вістника” була значно важливішою, ніж суто фінансова допомога, технічна і творча праця. Саме Марія Михайлівна та її родина (Ольга Бачинська (мати), Леся Бачинська (сестра), Нана (племінниця)) створили для співробітників журналу певну родинну атмосферу, яка частково пом’якшувала авторитарні методи діяльності Донцова-редактора. Найкраще ілюструють цю тезу стосунки Марії Донцової та Юрія Липи: саме Марія Михайлівна поставила огорожу навколо могили Івана Липи¹⁶, саме вона допомагала синові публікувати твори батька¹⁷, вона підтримувала поета матеріально¹⁸ й була його джерелом забезпечення недоступними за кордоном українськими виданнями¹⁹. Зрозуміло, отже, чому Ю. Липа називав її своєю “нареченою”²⁰. У такому самому контексті слід розглядати й бажання Євгена Маланюка відпочити на хуторі Лесі Бачинської²¹.

¹³ Сосновський М. Дмитро Донцов – політичний портрет... – С. 180.

¹⁴ Там само. – С. 181.

¹⁵ Псевдоніми і криптоніми М. Донцової: Марійка Дика, М. Бачин, М. Б. – Д., М. Б.

¹⁶ ЦДАВОУ. – Ф. 3849. – Оп. 1. – Спр. 18. – Арк. 60.

¹⁷ Там само. – Арк. 54, 55.

¹⁸ Там само. – Арк. 56.

¹⁹ Там само. – Арк. 54, 55.

²⁰ Там само. – Арк. 60.

²¹ Там само. – Спр. 13. – Арк. 62.

З початком Другої світової війни шлюб Донцових розпався. Причиною, ймовірно, можна вважати те, що, як пише Наталя Лівницька-Холодна, "...Донцов був відомий зі своїх частих захоплень"²². А на кінець 1930-х рр. очевидним стає його зв'язок з Оленою Телігою, який "тривав найдовше і, можливо, був останнім"²³. Однак не можна відкидати чинників іншого характеру. Деяке світло на тертя між подружжям кидає згадка О. Лагутенка про фінансовий скандал у 1920 р.: "Про те що Ваш чоловік буде подавати до суду на Вас мені було дуже неприємно довідатись. Ви вибачте мене, се не моє діло абсолютно, але я завжди почував пошану до Вашого чоловіка як до людини кристально чисто-чесного з боку грошових справ. І мені здається тепер, особливо тепер не варто побільшувати скандальну українську хроніку зайвим скандалом"²⁴.

Після 1939 р. Марія Донцова певний час залишалася на теренах Галичини. У 1941 р. вона разом з братом Володимиром виїхала до Ковеля. Однак 1943 р. у ході відплатних акцій німецької влади за дії партизан Марію Михайлівну було заарештовано й ув'язнено як заручницю в Ковельській в'язниці. Після звільнення вона виїхала до Праги, а згодом – до Німеччини, де взяла активну участь у роботі Об'єднання Українських Жінок, редагуючи три останні числа журналу "Громадянка".

У 1950 р. Марія Донцова назавжди виїхала до США. Тут вона продовжила свою громадську діяльність, вступивши до Союзу Українок Америки та дописуючи до еміграційної преси, в тому числі до авторитетної "Свободи". У цей період свого життя Марія Михайлівна написала спогади про видатні постаті нашого минулого. 30 грудня 1978 р. у Нью-Йорку Марії Донцової не стало.

Ця людина прожила цікаве й бурхливе життя. Вона замолоду зайняла активну громадську позицію і свої переконання пронесла через усі життєві бурі. Проте, як уже згадувалося, в пам'яті нащадків її ім'я збереглося майже виключно завдяки інтересу до постаті Дмитра Донцова. Це цілком зрозуміло, оскільки особа пані Марії ще не знайшла свого біографа, який би розкрив яскраву індивідуальність цієї жінки, що була сформована задовго до знайомства з Донцовим.

Шлюб з Марією Бачинською для Дмитра Донцова виявився надзвичайно щасливим, адже вона стала не лише вірним і щирим другом, а й помічником і організатором у його громадській і творчій праці²⁵. Цей шлюб, очевидно, був щасливим і для пані Марії, оскільки вона підтримувала Дмитра Донцова до кінця свого життя.

²² Лівницька-Холодна Н. Спомин про короткий період життя Олени Теліги // Сучасність. – 1990. – Ч. 10. – С. 92.

²³ Там само.

²⁴ ЦДАВОУ. – Ф. 3849. – Оп. 1. – Спр. 19. – Арк. 82, 83.

²⁵ Баган О. Поміж містикою і політикою (Дмитро Донцов на тлі української політичної історії 1-ї половини ХХ ст.) // Донцов Д. Твори. – Львів, 2001. – Т. 1: Геополітичні та ідеологічні праці. – С. 33.

Досліджуючи постать Дмитра Донцова та історію редактованих ним журналів, слід завжди пам'ятати, що саме завдяки зусиллям Марії Михайлівни та її родини Донцову вдалося перетворити “ЛНВ” на одне з найживучіших впливових видань 1920–1930-х рр. Крім того, треба враховувати, що спогади Марії Донцової стали одним з головних джерел наших уявлень про особу Дмитра Донцова.

Діяльність Марії Михайлівни, її жертвовність у виконанні громадських обов'язків можуть стати зразком для сучасного й майбутніх поколінь. Тому її постать заслуговує не лише на ретельне наукове вивчення, а й на популяризацію в позанауковому середовищі.

* * *

Усі запропоновані до розгляду документи знаходяться в Центральному державному архіві вищих органів влади й управління України (ф. 3849: Особистий фонд докт. Дмитра Донцова (1909–1939)). Назва фонду трохи не відповідає дійсності, оскільки його формують матеріали, що їх збирала Марія Донцова і які, таким чином, більше відображають її життєвий шлях, аніж діяльність Дмитра Донцова. Документи, включені до цієї добірки, публікуються вперше. Стилiстичні та орфографічні особливості письма збережено.

Документи № 1–4 важливі тим, що фіксують високу оцінку професійної здатності Марії Донцової. Крім того, вони є ще одним свідченням бурхливого розвитку кооперації на початку ХХ ст.

Док. № 5 є відтворенням українського варіанту дипломатичного паспорта, наданого М. Донцовій Директорією для роботи в українській місії в Данії.

Док. № 6–12 є свідченням широкого діапазону діяльності М. Донцової та її впливу в середовищі молоді, колишніх військових, інтелігенції.

Док. № 13, 14 цікаві тим, що відображають участь і авторитет Марії Михайлівни в жіночому русі.

Найважливішим, як здається, є док. № 15, який зафіксував офіційне визнання заслуг Дмитра й Марії Донцових сучасниками, хоча інформація про М. Донцову так і не ввійшла до енциклопедії.

ДОКУМЕНТИ

№ 1*

24 вересня 1910 р.

Високоповажана Пані
Марія Бачинська
в Дрогобичі.

Отсим посьвідчаємо що п. Марія Бачинська абсольтентка¹ однорічного курсу “Abiturienten-Kurs”² в Академії торговельній у Відни родом зі Сморгоні.

* Бланк Товариства задаткового “Народний Дім” в Дрогобичі.

жого пов. Турчанського відбула одно-місячну практику в Товаристві задатковім "Народний Дім"³ в Дрогобичи від дня 24 серпня 1910 р. до 24 вересня 1910 року.

Яко силу фахову в-повні поручаємо.

[Нерозбірливий підпис, печатка]

ЦДАВОУ. – Ф. 3849. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 27. Оригінал. Машинопис.

№ 2*

Посьвідченє.

Отсим посьвідчаємо, що Вп. Мария Бачинська, уроджена 26. липня 1891. року в Сморгім, відбула в Краєвім Союзі кредитовім⁴ у Львові в 1910. році бухгалтерийну практику, основно пізнала діловодство нашого Стоваришеня і набула вправу у веденю бухгалтерні кредитового стоваришеня.

У Львові, дня 15. грудня 1910.

[Нерозбірливий підпис, печатка]

ЦДАВОУ. – Ф. 3849. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 3. Оригінал. Машинопис.

№ 3**

вул. Словацького, 18

Świadectwo

Ninieszem potwierdzamy, że p. Marya Baczyńska, rodem ze Smorza w Galicyi, pracowała w naszej firmie jako buchalterka, w czasie od 20. grudnia 1910 do 15. kwietnia 1911.

P. Baczyńska wywiązywała się z poruczonych jej zadań nader skrupulatnie, wśród pracy okazywała wielką pilność i znajomość rzeczy, a osobistym swoim charakterem syskała sobie nasze pełne uznanie.

Zwalniamy ją na własne żądanie i życzymy jej przy tej sposobności szczęścia w dalszej drodze życia.

Lwów, dnia 15. kwietnia 1911.

[Нерозбірливий підпис, печатка]

ЦДАВОУ. – Ф. 3849. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 4. Оригінал. Машинопис.

* Бланк Крайового Союзу кредитового у Львові.

** Бланк Sokolnicki & Wiśniewski Fabryka Elektrotechniczna i zakład Instalacyjny, Lwów.

№ 4*

Сьвідоцтво

Для Впов. Пані Марії Бачинської зам. Донцов

Отсим посьвідчає ся, що пані Марія Бачинська замужна Донцов, роджена дня 26. липня 1891 в Смержу, була занята в бюрі Краєвого Союзу для збуту худоби⁵ у Львові від дня 15. цвітня 1911 до 31. мая 1912 як самостійна бухгалтерка та виповнювала поручені собі обовязки з похвали гідною точністю, солідністю та пильністю.

Пані Марія Донцов опускає своє становиско на власне бажанє.

[Без дати. Два нерозбірливі підписи, печатка]

ЦДАВОУ. – Ф. 3849. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 7. Оригінал. Машинопис.

№ 5**

Українська Народня Республіка
Міністерство Закордонних Справ
Дипломатичний паспорт

Правительство Української Народньої Республіки сим подає до відома всім, що власник цього дійсно є Донцова Марія урядовець Надзвичайної Дипломатичної Місії в Данії.

і тому просить Високі Правительства Чужоземних Держав і пропонує кожному, до кого це може відноситись, а військовим та цивільним Української Народньої Республіки наказує, щоби власникові цього не тільки не чинено ніяких перепон при переїзді, чи проживанню повсюду, але щоби були вжиті заходи для оказання йому всякої допомоги.

Паспорт цей видається в цілях установлення ідентичности особи, а також за для уможливлення вільного переїзду в Чужоземні Держави, що підписали та приложенням Державної печатки стверджується.

/ Міністр Закордонних Справ: [нерозбірливий підпис]

/ Директор Департаменту Чужоземних Зносин: [нерозбірливий підпис, печатка]

17 січня 1919 року, Київ.

ЦДАВОУ. – Ф. 3849. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 9. Оригінал. Машинопис.

№ 6

Посвідка

Згідно з розпорядком ч. 6 – IV. – 1926 р. Верх[ньої] Пласт[ової] Команди, як Секції Укр[аїнського] Кр[аєвого] Тов-а Охорони дітей і опіки

* Бланк Крайового Союзу для збуту худоби у Львові.

** Два варіанти: український та французький. Подається перший.

над молодіжжю⁶ у Львові, обіж. 23/15 посвідчається, що Вп. Пані проф. Донцова є Вождом Пластового дівочого табору в селі Перехрестне, пов. Косів.

Косів 16 липня 1926 р.
[Нерозбірливий підпис, печатка]

ЦДАВОУ. – Ф. 3849. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 14. Оригінал. Машинопис.

№ 7*

До В. Ш. П. Донцової.

Т[арнівське] Центральне Правління, довідавшись від п. Сотника Чайки, про піддержку і допомогу яких В. Ш. Пані ласкаво уділили йому при збиранню пожертв в користь інвалідів і ранених армії У. Н. Р., в імени наших страдників – героїв, висловлює Вам щиру подяку і тішить себе надією, що чутке до наших страждань і матеріяльних недостатків серце Ш. П. і само дбатиме і других будитиме до цього шляхетного діла.

Кожна датка поруч з імям братолюбів – жертводавців будуть записані золотими буквами на сторінках історії страждань нашого ввіданого святиї ідеї вояцтва, в визвольній боротьбі віддавшого все... за Матір Нашу – Україну.

З правдивою до Вас пошаною

Голова Т[арнівського] Центрального Правління [нерозбірливий підпис]

Член Правління [нерозбірливий підпис]

Секретарь [нерозбірливий підпис, печатка]

[Без дати]

ЦДАВОУ. – Ф. 3849. – Оп. 1. – Спр. 10. – Арк. 1. Оригінал. Машинопис.

№ 8

Високошановна Пані,

Всеукраїнська Спілка Військових Інвалідів доручила мені, щоб я Вам передав щиру подяку Спілки за Вашу ласкаву допомогу при зборі жертв на користь українських інвалідів на Меланчин Вечір, 31/XII – 1/I с. р. Виконуючи з особливою приємністю це доручення, користаюся з нагоди, щоби Вас щиро привітати і просити Вас передати мій привіт Вашому чоловікові.

З глибокою пошаною

К. Чайка.

Відень, дня 19 березня

1922 року.

До високошановної пані Донцової

у Відні.

ЦДАВОУ. – Ф. 3849. – Оп. 1. – Спр. 10. – Арк. 2. Оригінал. Машинопис.

* Бланк Всеукраїнської спілки військових інвалідів УНР⁷, м. Тарнів.

№ 9*

Львів, дня 3. жовтня 1924.

До Високоповажаної Пані Марії Донцов
у Львові.

Виконуючи ухвалу Головного Виділу Т-ва “Просвіта”⁸ у Львові з дня 30. вересня ц. р. висказуємо отсим Високоповажаний Пані щиру подяку за допомогу і співпрацю в улаштуваню спільного обіду для представників філій і гостей Т-ва “Просвіта” дня 29. вересня ц. р.

За головний виділ Т-ва “Просвіта”

голова [нерозбірливий підпис]

за секретаря [нерозбірливий підпис]

[Печатка]

ЦДАВОУ. – Ф. 3849. – Оп. 1. – Спр. 10. – Арк. 7. Оригінал. Машинопис.

№ 10

[Печатка]
29-го серпня 1927 р.

Коваль, дня

До Високоповажаної пані Донцової
в с. Любитові.

Рада Т-ва Ковельської ймення Лесі Українки Повітової ПРОСВІТИ цим має за шану попросити Вп. П. Добродійку о виголошення реферату на добровільну тему про жіноче питання (як рівноправність жінок, чи роля жінки в відродженню нації, чи справа виховання і організації жінок і т. п.) в помешканні Т-ва в м. Ковелі в неділю о год. 7-ій вечора.

Рада Т-ва з нагоди цього, що Вп. Пані знаходиться на дачи не далеко від Ковля, радо буде вітати Вп. П. і в гурті Ковельського жіноцтва та молоді.

З глибокою пошаною

/ Голова ради Т-ва ПРОСВІТИ [нерозбірливий підпис]

Секретар [нерозбірливий підпис]

ЦДАВОУ. – Ф. 3849. – Оп. 1. – Спр. 10. – Арк. 10. Оригінал. Машинопис.

№ 11**

Львів, дня 29 вересня 1930.

До Високоповажаної Пані
М. Донцової у Львові.

Виділ ТОВАРИСТВА ПРИХИЛЬНИКІВ ОСВІТИ⁹ у Львові почувається до милого обовязку зложити Вп. Пані найщирійшу подяку за цінний труд коло переведення збірки в “ДНІ СТУДЕНТА” у Львові.

З глибокою пошаною

* Бланк Товариства “Просвіта” у Львові. Ч. 3212.

** Бланк Товариства Прихильників освіти. Ч. 769/30.

За Виділ товариства:
[Печатка, два нерозбірливі підписи]

ЦДАВОУ. – Ф. 3849. – Оп. 1. – Спр. 10. – Арк. 12. Оригінал. Машинопис.

№ 12*

Рогатин, 17. червня 1931.

До Високоповажаної Пані
Донцової
у Львові.

Управа школи має честь передати отсим Високоповажаній Пані сердечну подяку від себе й від родичів за Ваше ласкаве материнське піклування дітьми нашої школи в часі їх побуту у Львові з нагоди “Свята Молоді”¹⁰.

В душі дітвори лишилися як найгарніші вражіння, а їх спомини з побуту у Льва – городі будуть все вязатися з Вашою Достоїнною Особою.

Микола Водонос
управитель школи [печатка].

ЦДАВОУ. – Ф. 3849. – Оп. 1. – Спр. 10. – Арк. 14. Оригінал. Машинопис.

№ 13

Високоповажана Пані

Ратуйте нашу ситуацію в справі святкування ювілею 50. ліття Інституту¹¹.

Справа в тім, що п. Селезінкова¹² сама зголосилася до участі в святкуванні і приготувала реферат, а саме споміни з життя і буття в інституті і ми комітет по улаштуванню академії, цілком певно числили на її участь. Сьогодні дістали листа, що п. Селезінкова захорувала і не може приїхати на свято і взяти участь.

В той спосіб увільнилася одна найважніша точка нашої програми і конечно треба її заповнити. Вибір впав на Вас, тому, що Ви є добра бесідниця і вправні в багатоварових виступах, так що не потребуєте часу на приготування. Дуже просимо конечно взяти на себе такий реферат, тим Ви вирятуєте академію, яку взялися ми давні інститутки приготувати своїми силами.

Наш обовязок ще написати Вам, що на самому початку уложенню програми мали Вас на сю точку просити, але коли п. Селезенкова зголосилася листовно до участі, то тим самим вже не хотіли їй відмовити.

В надії, що Пані зрозуміє нашу просьбу і не відмовить участі і виголосить споміни з життя інституту остаємося з правдивим поважанням

Комітїт по улаштуванню свята
В. Волянська, О. Левкевич
М. Данилевич, В. Важейко

Перемишль, 10. X. 1931.

ЦДАВОУ. – Ф. 3849. – Оп. 1. – Спр. 10. – Арк. 15, 16. Оригінал. Машинопис.

* Бланк Управи всенародної 4-ої К. П. школи “Рідна школа”¹³ в Рогатині. Ч. 35/31.

№ 14*

Львів, дня 28 квітня 1934.

До Високоповажаної Пані

Донцова М.

Як звісно з кінцем червня б. р. відбудеться з нагоди 50-ліття заснування першого жіночого Товариства¹⁴ Український Жіночий Конгрес у Станиславові¹⁵. При Конгресі влаштується виставку творчої праці української жінки на літературному, науковому та журналістичному полі. Зокрема виставка обійме праці про жіночий рух. Виставка буде ілюстрована портретами та світлинами наших визначних письменниць та громадян.

Отчим звертаємося до Вас, Шановна Пані з проханням передати (переслати) Вашу світлину для вистави. Після Конгресу світлину повернемо.

Рівночасно прохаємо визичити світлини інших письменниць або громадян, якщо такі в Вас є. На відворотній стороні світлини прохаємо подати імя й прізвище особи чи осіб та власника світлини.

Адреса для поштової висилки світлин: Союз Українок¹⁶, Львів, Підвалля 7/І. для п. Е. Храпливої.

За Діловий Конгресовий Комітет:

Голова.

Голова Комісії Виставки Книжки.

Ев. Макарушкова¹⁷

Н. Дорошенко¹⁸

За Головний Виділ Союзу Українок:

Міляна Рудницька¹⁹

Ірена Лукева

Голова.

Секретарка.

ЩДВОВОУ. – Ф. 3849. – Оп. 1. – Спр. 10. – Арк. 17. Оригінал. Машинопис.

№ 15

Львів, дня 26 листопада 1930.

Високоповажані Пані!

Бажаючи помістити в нашій Енциклопедії²⁰ звітку про Вас і Вашого Мужа, дуже просимо ласкаво подати нам наступуючі інформації:

1. Дати уродження Ваші і Вашого Мужа²¹

2. Дату коли Ви вступили до У. С. С.²²

В надії, що не відмовити нашій просьбі і в можливо найкоротшому часі подасьте нам бажані інформації, остаємо з правдивим поважанням

За Редакційну Колегію: [нерозбірливий підпис]

До Вп. Добродійки Марії Донцової

у Львові.

ЩДВОВОУ. – Ф. 3849. – Оп. 1. – Спр. 10. – Арк. 13. Оригінал. Машинопис.

* Бланк Союзу Українок.

** Бланк Загальної Української Енциклопедії – Львів. Ч. 133.

КОМЕНТАРІ

1. Калька з німецької мови (нім. Absolvent – студент, який закінчив повний навчальний курс).

2. Курси кандидатів на отримання диплома.

3. Під назвою “Народний Дім”, поруч з багатьма іншими назвами, на теренах Західної України діяли кредитні кооперативи, створені за зразком першого кредитного товариства краю “Віра” (Перемишль, 1894).

4. Крайовий кредитовий союз був створений у 1898 р. за головування К. Левицького та К. Паньківського як організаційний осередок для нагляду за діяльністю кооперативних спілок. Поступово розширив свої функції. У 1924 р. перейменований на Центробанк. Проіснував до 1939 р.

5. Крайовий Союз для зберігання і збуту худоби був створений з ініціативи товариства “Сільський Господар” під головуванням Є. Олесницького у 1911 р. На 1939 р. об’єднував майже 62 низові спілки.

6. Українське крайове товариство охорони дітей і опіки над молоддю створене у 1918 р. у структурі Пласту. Проіснувало до остаточної заборони Пласту на всіх українських землях під Польщею у 1930 р.

7. Комбатантська організація, що була створена на території Польщі після остаточної поразки українських визвольних змагань.

8. “Просвіта” – назва українських громадських товариств для масового поширення освіти і національної свідомості серед народу, що існували на українських землях з кінця 1860-х до 1940-х рр.; традиції “Просвіти” були збережені на еміграції і відродилися в незалежній Україні. Перша “Просвіта” була заснована у Львові у 1868 р.

9. Товариство Прихильників освіти засноване у Львові з ініціативи НТШ для допомоги незаможним українським студентам високих шкіл; діяло у 1927–1934 рр. (до закриття польською владою). Перший голова В. Децикевич, з 1933 р. – О. Кульчицький.

10. “Свято Молоді” на українських землях під Польщею проводилося у травні – на початку червня. Мало релігійне забарвлення.

11. Мається на увазі український лицей для дівчат у Перемишлі.

12. Н. Селезінкова – визначна діячка жіночого руху 1920–1930-х рр.

13. “Рідна школа” – назва керівного центру українських приватних шкіл та верховного органу в українських шкільних і виховних справах (1926–1939), що був наступником Українського Педагогічного Товариства (1920–1926). Діяльність “Рідної школи” обмежувалася Галичиною. Існувала за рахунок добровільних пожертв українських громадян.

14. Мова йде про Товариство руських жінок, створене в Станіславові у 1884 р. з ініціативи Н. Кобринської.

15. Відбувся 23–27 червня 1934 р.

16. Союз Українок був створений у 1917 р. на базі Жіночої Громади (перша голова Є. Макарушкова). Із утворенням Союзу Українок жіночий рух набрав виразно національно-політичного забарвлення. Органи: “Жінка” та “Українка”. Розвиток й активність організації призвели до її заборони владою у кінці 1930-х рр. Замість неї на засадах партії закладено “Дружину ім. Княгині Ольги”.

17. Євгенія Макарушкова – перша голова Союзу Українок.

18. Наталя Дорошенко (1888–?) – сестра Володимира Дорошенка, громадська діячка й педагог; 1917–1920 рр. – організаторка й директорка першої т. зв. “земської” української гімназії в Полтаві; у 1921–1939 рр. – бібліотекарка Товариства “Просвіта” у Львові; з 1939 р. – в США. Автор багатьох книг і статей, переважно з бібліотечної справи.

19. Мілена Рудницька (1892, Зборів – 1976, Мюнхен) – політична і громадська діячка, журналістка, учителька середніх шкіл, пізніше викладач на Вищих Педагогічних

Курсах у Львові (1921–1928). Одна з ідеологів українського жіночого руху на Західній Україні та його провідних діячок у 1920–1930-х рр. Голова центральної управи Союзу Українок у Львові, Світового Союзу Українок, політичної жіночої організації “Дружина ім. Княгині Ольги”; редактор журналу “Жінка” (1935–1939); учасниця міжнародних жіночих з’їздів. Активна діячка УНДО, посол до польського сейму (1928–1935). Як делегатка Української Парламентарної Репрезентації захищала в Лізі Націй українські петиції, зокрема в справі пацифікації, голоду в УРСР. У 1936–1939 рр. – член президії Українського Координаційного Комітету у Львові. З 1939 р. – на еміграції. Автор книг і статей на політичні, феміністичні й виховні теми.

20. Донцов Дмитро // Українська Загальна Енциклопедія: У 3 т. / Під гол. ред. І. Раковського. – Львів; Станіславів; Коломия, [б. р.] – Т. 1. – С. 1131. Статті про Марію Донцову не було.

21. Відповідно 26 липня 1891 р. та 17 серпня 1883 р.

22. Очевидно, 1913 р.